

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Захист майнових прав та інтересів держави і територіальних громад за цивільним законодавством України» здобувача наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Панькевича Романа Васильовича

1. Актуальність теми дисертації

В умовах сьогодення держава і територіальні громади є активними учасниками цивільних правовідносин в Україні. Перехід до ринкової економіки суттєво змінив систему економічних інтересів держави. Аналогічно це стосується і територіальних громад, які в процесі реформи децентралізації також стали активними учасниками цивільних майнових відносин. Держава не тільки є регулятором суспільних відносин, але й важливим суб'єктом цих відносин, зокрема, цивільно-правових, які складають частину економічних відносин. Держава виступає в тому числі і суб'єктом права власності.

При цьому, економічна безпека та незалежність держави перебуває у безпосередньому зв'язку з її майновим станом, а захист майнових прав та інтересів держави і територіальних громад мають бути пріоритетом розвитку будь-якої успішної країни, у тому числі України.

У правозастосовній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування найбільш проблемними є питання захисту права власності держави і територіальних громад як суб'єктів цивільних правовідносин. Прогалини в законодавчому регулюванні відносин у сфері захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад спричиняють деякі труднощі у правозастосуванні. Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена також необхідністю розгляду невирішених питань, пов'язаних із способами та засобами захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад як суб'єктів цивільних правовідносин, а також особливостями цивільно-правової відповідальності за порушення майнових прав та інтересів у договірних та недоговірних відносинах.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дисертаційне дослідження виконане в межах тем наукової роботи кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Проблеми уніфікації цивільного законодавства України з правом ЄС» (2016 -2018 роки, номер державної реєстрації 0116U001703), «Новелізація цивільного та цивільно-процесуального права в умовах реформи судочинства» (2019 - 2021 роки, номер державної реєстрації U119U002358).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому вперше на дисертаційному рівні здійснено комплексний теоретичний та практичний аналіз проблем захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад за цивільним законодавством України, на основі якого обґрунтовано нові наукові положення та розроблено пропозиції з удосконалення правового регулювання відповідних суспільних відносин. Дисертантом викладено авторський підхід до визначення майнового інтересу держави і територіальних громад, під яким розуміється самостійний об'єкт правової охорони і захисту, правомірний, пов'язаний з правом власності, іншими майновими правами й обов'язками держави і територіальних громад, в основі якого завжди є потреба у здійсненні загальнодержавних та регіональних (економічних, соціальних та інших) дій, проєктів, програм, спрямованих на захист найважливіших сфер життєдіяльності суспільства.

Р.В. Панькевичем доведено, що держава Україна і територіальні громади виступають рівноправними учасниками цивільних правовідносин, а відтак на них поширюються положення статті 15 ЦК України «Право на захист цивільних прав та інтересів». У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність вживати термін «учасник цивільних відносин», а не «особа», оскільки терміном «особи» можна означити лише фізичних і юридичних осіб.

Дисертантом аргументовано, що визнання права як способу захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад є самостійним способом їх захисту, що застосовується для підтвердження існуючих прав, в тому числі у разі втрати документа, який засвідчує це право та за допомогою якого держава і територіальна громада доводить наявність свого права й відповідно відсутність такого права в іншій особі.

Р.В. Панькевичем удосконалено положення про те, що майнові права можна визначити не тільки як особливий об'єкт цивільних прав, який може виступати об'єктом цивільного обороту та предметом цивільно-правових договорів, але й як суб'єктивні права учасників правовідносин, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном, а також майновими вимогами.

Крім цього, дисертантом науково обґрунтовано необхідність доповнити у Цивільному кодексі України положення про те, що в будь-якому випадку припинення права власності за ініціативою держави, мають бути дотримані принципи законності, пропорційності та враховано суспільний інтерес.

Результати досліджень, які наведені у дисертаційній роботі та опубліковані у наукових статтях, належать автору і є його науковим доробком. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором вирішень, висновків, рекомендацій

Одержані результати є науково обґрунтованими і достовірними, оскільки повністю підтверджуються сучасними та взаємодоповнюючими методами досліджень. Одержані результати багаторазово апробовано у вигляді доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях та перевірено під час рецензування публікацій у фахових виданнях, в тому числі у науковому виданні іноземної держави.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

У дисертації автором сформульовано та винесено на захист низку доктринальних положень та практичних пропозицій, які містять елементи наукової новизни, серед яких заслуговують на увагу наступні.

У дисертаційній роботі вперше:

- доведено, що держава Україна і територіальні громади виступають рівноправними учасниками цивільних правовідносин, а відтак на них поширюються положення статті 15 ЦК України «Право на захист цивільних прав та інтересів». У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність вживати у зазначеній статті кодексу термін «учасник цивільних відносин», а не «особа», оскільки терміном «особи» можна означити лише фізичних і юридичних осіб;

- аргументовано, що визнання права як способу захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад є самостійним способом їх захисту, що застосовується для підтвердження існуючих прав, в тому числі у разі втрати документа, який засвідчує це право та за допомогою якого держава і територіальна громада доводить наявність свого права й, відповідно, відсутність такого права в іншій особі;

- встановлено, що в Цивільному кодексі України у статті 651 йдеться про загальні підстави зміни або розірвання договору (за згодою сторін; у разі істотного порушення умов договору; у разі односторонньої відмови від договору, якщо це передбачено самим договором, або законом; в інших випадках, встановлених договором або законом), а у статті 652 ЦК України – встановлено спеціальну (виняткову) підставу – у зв'язку з істотною зміною обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору та обґрунтовано здійснити законодавчу кореляцію цих норм;

- обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення положення про те, що змінюючи або розриваючи договір, укладений за участю держави або територіальної громади, в судовому порядку необхідно враховувати інтереси сторін договору, забезпечуючи справедливий баланс між сторонами, керуючись принципами законності та розумності;

- висловлена пропозиція про доцільність органам державної влади та місцевого самоврядування, з метою належного захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад внаслідок вчинення цивільного правопорушення у договірних відносинах, перед зверненням до суду з

позовною заявою, з'ясувати фактичну можливість боржника виконати зобов'язання, причини невиконання ним свого обов'язку та вжиті ним заходи для належного виконання. У зв'язку з цим, необхідно видається претензійна робота з досудового врегулювання спору, враховуючи положення ст. 16 ЦПК України та ст. 16 ГПК України про те, що сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом;

- науково обґрунтовано необхідність доповнити у Цивільному кодексі України положення про те, що в будь-якому випадку припинення права власності за ініціативою держави, мають бути дотримані принципи законності, пропорційності та враховано суспільний інтерес;

- запропоновано доповнити статтю 353 Цивільного кодексу України положенням про те, перед реквізицією проводиться оцінка майна в порядку, встановленому законом.

Крім цього, автором удосконалено:

- положення про те, що майнові права можна визначити не тільки як особливий об'єкт цивільних прав, який може виступати об'єктом цивільного обороту та предметом цивільно-правових договорів, але й як суб'єктивні права учасників правовідносин, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном, а також майновими вимогами;

- аргументацію висновку, що визнання права власності за своєю правовою природою є самостійним способом захисту, оскільки має низку власних специфічних ознак, які вирізняють його з-поміж інших речово-правових способів захисту права власності. Зокрема, цей спосіб захисту, як правило, не пов'язаний із безпосереднім порушенням права особи; при визнанні права судом, він лише констатує факт належності такого позивачу, а на відповідача ніяких обов'язків не покладає; цей спосіб застосовується у разі відсутності між позивачем та відповідачем зобов'язально-правових відносин;

- обґрунтування висновку, що органам державної влади та місцевого самоврядування перед зверненням до суду з позовом про визнання правочину недійсним та застосування наслідків недійсності правочину необхідно з'ясувати наступні обставини: чи має місце порушення у зв'язку з укладенням правочину прав та охоронюваних законом інтересів держави або територіальної громади, а не лише формальне порушення закону; чи перебуває спірне майно – предмет правочину в сторони такого правочину (набувача); чи оспорюваний правочин є єдиним щодо відчужуваного майна; чи є спірне майно в наявності, чи воно не знищене, або реконструйоване; чи не зазнало спірне майно будь-яких змін (щодо площі, конфігурації, властивостей та ін.);

- аргументацію висновку про доцільність застосування віндикації як способу захисту права власності держави і територіальних громад, застосування якого судом буде підставою для здійснення державної реєстрації права власності на майно, що підлягає державній реєстрації, за власником (державою або територіальною громадою), а також підставою для скасування попередньої реєстрації (внесення запису про скасування державної реєстрації прав за попереднім власником).

А також набули подальшого обґрунтування:

- доктринальне розуміння майнового інтересу держави і територіальних громад як самостійного об'єкту правової охорони і захисту;

- наукове обґрунтування, що віндикацію доцільно застосовувати за наявності таких умов: позивачу належить право власності або інше речове право на спірну річ (майно); таке майно знаходиться у володінні відповідача незаконно, без відповідної правової підстави, або коли правова підстава володіння згодом відпала; між сторонами відсутні зобов'язальні правовідносини; об'єкт віндикації – річ (майно) є індивідуально визначеним; воно не знищене, є в наявності та не зазнало істотних змін (щодо площі, конфігурації, властивостей та ін.); річ (майно) вибуло з володіння позивача поза його волею (при витребуванні від добросовісного набувача відплатно набутого майна);

- доктринальне положення, що для зміни або розірвання договору на вимогу однієї із сторін суд у кожному конкретному випадку повинен встановити наявність істотного порушення умов договору, шкоди, завданої цим порушенням, її розмір, а також з'ясувати, чи дійсно сторона договору розраховувала на значно більше, ніж отримала, у зв'язку з таким порушенням.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

6.1. Публікації у періодичних наукових виданнях інших держав з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача

1. Pankevych R. Protection of property rights and interests of territorial communities: civil-law aspect (Захист майнових прав та інтересів територіальних громад) // *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 3. P. 119-125.

6.2. Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Панькевич Р.В. Критерії правомірного втручання держави у право власності особи з урахуванням практики Європейського суду з прав людини // *Часопис Київського університету права*. 2017/1. С. 212-218.

2. Панькевич Р. Майнові права та інтереси держави і територіальних громад: цивільно-правові аспекти // *Підприємництво, господарство і право*. 2017/7 (257). С. 20-25.

3. Панькевич Р.В. Правове регулювання захисту майнових прав та інтересів держави й територіальних громад у цивільному праві України // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2018. Випуск 2. Том 1. С. 67-72.

4. Панькевич Р.В. Відновлення становища, яке існувало до порушення права, як спосіб захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних

громад // *Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Право.* 2019 р. № 3 (65). С. 61-67.

5. Р. Панькевич. Зміна та припинення правовідношення як спосіб захисту цивільних прав та охоронюваних законом інтересів держави і територіальних громад: порівняльно-правовий аналіз // *Підприємництво, господарство і право.* 2020/3 (289). С. 36-41.

7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо

1. Панькевич Р.В. Особливості правового регулювання захисту прав та інтересів держави і територіальних громад за цивільним законодавством України // *Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики:* Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, України, 9-10 грудня 2016 р.) – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. – С. 36-38.

2. Панькевич Р.В. Поняття майнового інтересу держави і територіальних громад у цивільному праві // *Актуальні проблеми соціального права.* Випуск 7. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми реалізації і захисту соціальних прав в Україні» 27 квітня 2018 року. – Львів, «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2018. С. 204-208.

3. Панькевич Р.В. Застосування визнання права як способу захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад // *Актуальні проблеми приватного права:* матеріали XVII наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 22 лют. 2019 р.). – Харків : Право, 2019. – С. 360-365.

4. Панькевич Р.В. Визнання права як спосіб захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад // *Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 15-16 березня 2019 року / ред. кол. Гриценко І. С., Мельник Р. С. та ін. К.: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – С. 49-51.

5. Панькевич Р.В. Визнання правочину недійсним як самостійний спосіб захисту прав та інтересів держави і територіальних громад та наслідки його застосування // *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи:* матеріали XVIII студентсько-аспірантської наукової конференції (18-19 квітня 2019 року). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2019. – С. 82-85.

6. Панькевич Р.В. Визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб: цивільно-правовий аспект // *Верховенство права та правова держава:* Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 20-21 вересня 2019 р. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2019. – С. 50-53.

7. Панькевич Р.В. Особливості цивільно-правової відповідальності за порушення майнових прав та інтересів держави і територіальних громад у договірних відносинах // *Юридичні науки: проблеми та перспективи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26-27 червня 2020 р. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. – С. 57-61.

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

Отримані результати дисертаційного дослідження розширюють та доповнюють теоретичні напрацювання сучасної цивільно-правової науки з проблематики захисту майнових прав та інтересів держави та територіальних громад, а тому можуть бути використані у навчальних курсах «Цивільне право України», «Здійснення та захист цивільних прав», відповідних спецкурсах, а також в подальших цивільно-правових дослідженнях у зазначеному напрямі.

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі, де вони можуть бути застосовані

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені положення можуть бути використані: у судовій практиці, а також в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в процесі захисту майнових прав та інтересів держави та територіальних громад; у законотворчій діяльності під час удосконалення цивільно-правового регулювання в дослідженій сфері; у навчальному процесі при підготовці здобувачів вищої освіти за напрямом підготовки «Право», а також при розробці навчальних посібників, підручників та інших напрацювань з навчального курсу «Цивільне право України».

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України.

Дисертацію заслухано та обговорено на фаховому семінарі кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 9 від 10 березня 2021 року). У ході обговорення дисертації суттєвих зауважень, які стосуються суті роботи, не було висунуто.

В цілому дисертаційна робота Панькевича Романа Васильовича «Захист майнових прав та інтересів держави і територіальних громад за цивільним законодавством України» є завершеною науковою працею в межах поставлених завдань, у якій науково обґрунтовано теоретичні положення цивільно-правового регулювання особливостей способів захисту майнових прав та

інтересів держави і територіальних громад за цивільним законодавством України.

На основі вищесказаного можна зробити такі висновки щодо поданої дисертаційної роботи:

1. За актуальністю обраної теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, практичною цінністю дисертаційна робота «Захист майнових прав та інтересів держави і територіальних громад за цивільним законодавством України» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167).

2. Дисертація відповідає спеціальності 081 Право (галузь знань 08 «Право»).

3. Наукові праці Панькевича Р.В., опубліковані за результатами дисертаційної роботи, за кількістю та якістю відповідають п. 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167.

4. Дисертація «Захист майнових прав та інтересів держави і територіальних громад за цивільним законодавством України» Панькевича Романа Васильовича рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Рецензенти:

доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільного права
та процесу ЛНУ імені Івана Франка

Якубівський І.С.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ЛНУ імені Івана Франка

Оприско М.В.

21 березня 2021 р.

Підписи доц. Якубівського І.С та Оприска М.В. засвідчую.

Вчений секретар

Львівського національного
університету імені Івана Франка, доц.

Грабовецька О.С.